

EUROPEAN IDENTITY AT BORDERS – THE METAMORPHOSIS OF IDENTITY

Ana-Maria Baci

PhD. Student, “1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia

Abstract: Once it was the collective unconscious. Gustav Jung and his friend, Mircea Eliade, looked into the archetypes embedded in the people's unconscious whose contents they filtered through conceptual frames meant to reveal huge analogies. The history of religions, the unconscious revealed in dreams, mythical archetypes, religious scripts connecting present ritual to the event illo tempore out of which creeds and beliefs emerged and spread to races other than those originating them.

Today there are institutional bodies of the European Union whose politics is the cultural unification of the member states but the actors in this process no longer turn a blind eye upon diversity and essential differences. Unlike the priority of a colonizing Self over the Other in the full bloom of modernism, the politics of difference that set on after the war reversed the relationship, prioritizing the Other. Not as a complete alterus, however, an unfathomable stranger, but, as Ricoeur says, soi-même comme un autre. The self that comes out of itself to meet the other as target of connectivity. Myths, legends, are no longer considered to be commonly shared as a given by various nations, they are instead appropriated through acculturation, socialization. We are shareholders of a patrimony which is essential in shaping our identity. It is our legacy stored in the fertile land of the collective imaginary in which we take roots. Nowadays the dynamics of Identity is set between national and international, unity and diversity, losses and gains, games of power and globalization. European Identity becomes an open-work, a work in progress of which we are all part of. We become the masons of our own construction of identity.

Keywords: identity, collective imaginary, alterity, stereotypes, culture, fairy tales, myths

Identitatea și studiul identității au pe lângă valoarea teoretică și o utilitate practică, ajutându-ne să ne percepem și să ne înțelegem mai bine pe noi înșine și pe ceilalți, fie că este vorba de identitatea națională, de cea europeană de identitatea lingvistică, regională, minoritară etc., înțelegerea modului cum au luat și iau naștere imaginile unor comunități despre ele însele și despre vecinii lor este esențială pentru structura comunității europene.

La sfârșitul secolului al nouăsprezecelea antropologii au propus o definiție mai amplă a culturii. Ei au definit cultura drept natura umană și au observat că aceasta își are rădăcinile în capacitatea universal umană de a clasifica experiențele, de a le codifica și de a comunica simbolic.

Cultura nu este imobilă, este o sinteză care se face fără încetare, definește un spațiu al regăsirii de sine, al apartenenței, al înfrățirii, constituind liantul unității naționale.

În sens istoric și cultural Europa există prin națiunile ei, fiind o unitate în diversitate. Cultura și identitatea europeană se bazează pe promovarea culturilor și identităților naționale, a fondului cultural comun. Identitatea europeană asimilează diferențele și fluidizează granițele spirituale. Față în față cu noile realități, cu valul de imigranți musulmani, Europa își asumă în prezent o nouă paradigmă identitară. Inevitabil apare întrebarea: consolidarea sau dizolvarea identității europene?

Globalizarea aduce cu sine amestecul lumilor, mix-ul culturilor, Europa devenind un loc al deschiderii ideologice, un loc al dialogului intercultural esențial pentru evitarea conflictelor și a marginalizării cetățenilor pe baza identității lor culturale. Comisia Europeană sprijină dialogul intercultural la nivelul unor inițiative cum ar fi „Platforma pentru Europa interculturală”, și

„programul Cultura”. Sprijinind, de exemplu, dialogul intercultural cu comunitatea romă, una dintre cele mai mari minorități din Europa. Viitoarele programe ale Comisiei Europene vor promova și susține deschiderea către alte culturi și integrarea refugiaților și a migraților.

În cadrul unui seminar privind promovarea și conservarea culturii diverse a Europei din 2014, grupul Alianța Europeană a Comitetului Regiunilor din Uniunea Europeană „au confirmat convingerea lor că cultura și patrimoniul cultural este o valoare umană, care susține identitatea națională, regională și locală, protejarea diversității culturale și lingvistice, respectând și limbile mai puțin folosite și regionale. Promovarea culturii și a patrimoniului cultural este esențială pentru consolidarea valorilor democratice în Europa și contribuie la coeziunea socială și economică.”(Site oficial al Grupului Alianța Europeană în cadrul Comitetului Regiunilor).

Androulla Vassiliou, membru al Comisiei Europene pentru educație, cultură, multilingvism și tineret preciza în cadrul unui seminar pe Politici culturale ținut la Universitatea Harvard că „bogata diversitate a culturilor și bogăția creativității în Europa au potențialul, dacă putem extinde raza de acțiune a operatorilor culturali dincolo de limitele lor naționale și lingvistice, pentru a contribui la redresarea Europei”, dar mai ales „găsirea unui echilibru corect între respectarea diversității culturale și construirea unei identități europene comune - o identitate care nu se substituie sentimentului de apartenență națională, dar adaugă un nou strat la multiplele identități ale cetățenilor noștri. Căutarea acestui echilibru este o parte din ceea ce numim dialogul intercultural.” (Site oficial al Comisiei Europene, Comunicat de presă.)

Pentru a-și construi identitatea, omul își înfinge rădăcinile în imaginar, perceput ca totalitatea imaginilor, simbolurilor și miturilor.

Apartenența la o națiune implică și apartenența la o comunitate culturală. Națiunea este o construcție a modernității, răspunzând anumitor nevoi, într-un anumit context socio-cultural. Revoluția franceză este percepută ca momentul de trezire a naționalismului și a spiritului național în Europa. O perioadă în care existența individuală era aparținătoare unei națiuni, unei comunități solidare, conștientă de trecutul ei și de valorile comune.

Acceptând sintagma de *comunitate imaginată* a lui Benedict Anderson, *națiunea* este „o comunitate politică imaginată și imaginată ca fiind intrinsec limitată, cât și suverană”(Anderson 2000:11) Națiunea este *imaginată* pentru că, “membrii unei națiuni, chiar și ai celei mai mici națiuni, nu vor cunoaște niciodată pe cei mai mulți dintre compatrioții lor, cu toate acestea, în mintea fiecăruia, trăiește imaginea comuniunii lor”. (Anderson 2000:11)

În concepția lui Jean Burgos, imaginarul nu este „ceva stabil, ca un magazin, un depozit sau o sumă de imagini, ci ca o întâlnire, o răscruce; este vorba de întâlnirea dintre pulsunile interioare ale creatorului și pulsunile și presiunile exterioare ale mediului” (Burgos 2003:11), imaginarul asumându-și un rol dinamizator.

În “Contractul social”, Rousseau anunță varianta contractualistă a națiunii, celălalt model fiind varianta culturală, etnică și lingvistică dezvoltată de teoreticienii germani și prezentată de Herder în “Idei asupra filosofiei istoriei omenirii”. Caracterul popoarelor poate fi citit în ordinea culturii lor: mituri, legende, basme, cântece ...

Ideea că identitatea națională este o construcție culturală este apărută în prezent de politicile Uniunii Europene contra unui fenomen alienant și uniformizator: apariția satului global, dispariția granițelor datorită existenței companiilor transnaționale, migrației în căutare de locuri de muncă, turismului, existenței rețelei globale de computere.

Globalizarea aduce o noua perspectivă asupra identității, una transnațională, supranațională. Grație comunicațiilor moderne se stabilesc legături mai strânse între oameni, aflați la mii de kilometri distanță, spațiul își pierde din semnificație aducând atingere identității naționale, bine definită teritorial. Fluxul informațional, datele, reperele comune s-au înmulțit și se întrepătrund necesitând o limbă comună de comunicare. Acest “esperanto” modern vorbit astăzi în toată lumea este engleza, legată de răspândirea tehnologiilor moderne, de comunicare, de internet. Acceptând acest fenomen, lumea a receptat și încorporat o varietate de valori culturale americane de la film și muzică până la fast-food, coca-cola și Valentine’s Day, manifestări ale unui tip de cultură și civilizație care au invadat globul. Lumea, în prezent, este prinsă într-un joc al polilor de putere, al pierderii și al

regăsirii, al individualului și al globalului, o unificare a lumii în spiritul unei culturi dominante pe de o parte, și de stimulare a naționalismului, a identităților culturale naționale, pe de altă parte fiind acum soluția propusă de diverse organisme internaționale responsabile. Cu toții suntem implicați în modelarea propriului viitor.

Identitatea și construcția ei sunt fenomene “deschise”, în devenire, dinamice, identitatea individuală și cea colectivă depinzând de imaginea pe care o avem despre ceilalți, unitatea realizându-se prin raportare la diversitate. Identitatea depinde de modul în care suntem identificați, percepuți, antrenând o serie de evaluări, comparații, relații de putere, după Michel Foucault, transformate în dominare sau supunere. Dacă în modernitate ne întrebam “Cine sunt eu?”, ce așez în acel gol după ce strig „Dumnezeu e mort” (Hegel, Nietzsche), în postmodernism construcția identității devine punctul de întâlnire cu celălalt, cu alteritatea.

Reconstrucția Europei în contextul integrării europene presupune coexistența națiunilor, a popoarelor și a grupurilor etnice, ceea ce înseamnă coexistența culturilor acestora. Din punct de vedere psihologic, nevoia de identitate culturală, etnică, lingvistică, etc. este o condiție a echilibrului psihic uman. Nevoia de alteritate, de raportare la altul, asigură însă posibilitatea dialogului.

Relevarea trăsăturilor “celuilalt”, ale “alterității”, se face printr-o raportare, explicită sau implicită a imaginii de sine, a propriilor caracteristici individuale, locale, regionale sau naționale, chiar rasiale.

În raportul identitate-alteritate, alteritatea se definește ca percepție asupra celuilalt ca fiind diferit, poate periculos, ducând chiar la o radicalizare a alterității, a diferenței, înspre teamă sau comportament agresiv. De regulă, la ceilalți sunt evidențiate trăsăturile negative aducând în prim plan inferioritatea și dând astfel naștere stereotipurilor.

Apariția stereotipurilor culturale rezultă în radicalizarea alterității. Integrate imaginarului, ele nu mai sunt pe deplin conștientizate, acționând în substratul unui comportament colectiv, influențând relațiile dintre oameni, comunități, națiuni.

Stereotipurile, termen impus de jurnalistul american W. Lippmann (1922) sunt legate de tradiții și de propria poziție în societate, astfel încât orice alterare a stereotipurilor seamănă cu o bulversare a lumii. Stereotipurile sunt proiecții colective înmagazinate în diferitele produse ale culturii. Culturile întrețin anumite stereotipuri legate de gen și nu numai, acestea putând fi diminuate în funcție de educație, de statutul social sau cultură, ele rămânând totuși active și fiind practicate chiar și de cei care le conștientizează și le teoretizează. Atunci când sunt dobândite în copilărie, sunt foarte greu de schimbat și rămân cu încăpățănare în mintea noastră, contribuind la formarea percepțiilor și a comportamentelor noastre, în consecință, basmele și poveștile la o vârstă fragedă au o deosebită importanță în formarea identității. Pentru a susține caracterul „deschis” în devenire, redefinibil al culturii, vedem cum basmele postmoderne aduc schimbări de perspectivă asupra identității. Colecția Angelei Carter “The Bloody Chamber” răstoarnă rolurile tradiționale ale bărbaților și femeilor percepute de societate, cititorul fiind forțat să reexamineze aceste poziții în lumea reală. Personajele ei feminine nu sunt doar pozitive sau negative, ci un amestec. Se renunță la rolurile tradiționale din povestiri care prezintă femeile vulnerabile și supuse, iar bărbații puternici și dominatori. Scrierile ei devin comentarii ironice despre stereotipuri. Prelucrând poveștile tradiționale, scriitoarea atribuie înțelesuri contemporane. Prin intertextualitate, poveștile fac trimitere la altele, făcând astfel apel la diverse culturi, o trecere de la o identitate fixă la una fragmentată, bazată pe multiculturalism.

Astfel, stereotipurile construite și sedimentate în imaginar pot fi de-construite, adaptate actualității, pe un drum cu două benzi: de la imaginar - realitatea mentală, interioară -, la realitatea fizică, exterioară.

În spiritul discursului modernist preponderent rasist, care a caracterizat Occidentul primei jumătăți a secolului trecut (chiar și Freud, în *Civilizația și neajunsurile ei*, împarte popoarele în rafinate dar nevrotice și sănătoase dar primitive), cităm și următorul pasaj din „Schimbarea la față a României” de Emil Cioran, unde stereotipiile etnice, de exemplu, sub forma unor caracterologii naționale reiterate, devin forme legitime de exprimare și comunicare a opiniilor referitoare la diferențele culturale: „Ungurii au în ei instincte de nomazi. Așezându-se și fixându-se într-un spațiu determinat, ei n-au putut înfrânge o nostalgie de rătăcitori. Agricultură și păstoritul nu convin

sufletului lor barbar. Setea lor de spațiu și-au domolit-o prin cântec și urlet. E singurul popor care mai știe zbiera. Urletul este o disperare în fața spațiului. De aceea, de câte ori ești nemângâiat la șes sau pe culmi, urletul pare singurul răspuns la tentația imensității. Am cel mai mare dispreț pentru acei care nu-și pot regăsi instinctele în singurătate. Natura te înnebunește ca și oamenii; ea prin infinit, și ei prin platitudine. Lamentațiile maghiare își au sursa în această tristețe a instinctului. Aviditatea de spațiu se satisface în acele lungimi monotone, care trezesc automat reprezentarea unui infinit spațial. Tărăgâneala melodică este expresia cea mai adecvată a progresiunii nedeterminate în structura spațiului.”

Jean-Jacques Wunenburger, în cartea sa *Imaginarul*, ne oferă o definiție a acestui concept: „Vom conveni (...) să numim imaginar un ansamblu de producții, mentale sau materializate în opere, pe bază de imagini vizuale – tablou, desen, fotografie – și lingvistice – metaforă, simbol, povestire – care formează structuri coerente și dinamice relevând despre o funcție simbolică în sensul unei îmbinări de semnificații cu caracter propriu și figurat”. (Wunenburger 2003:6).

Puterea imaginarului susține lumea concretă. Totul trece prin imaginar: totalitatea credințelor, actualitatea, proiecția viitorului: „Călătorii reale, călătorii imaginare. Ascultând chemările venite de departe, omul a ajuns să stăpânească pământul și a făcut primii pași în spațiul cosmic înconjurător, parcurgând în același timp o cvasiinfinițate de lumi paralele. Datorită Omului diferit, Universul s-a multiplicat, a devenit mult mai bogat în sensuri decât lumea materială și tangibilă, cea în care ne trăim viața ‚reală‘. Căutarea aceasta fără sfârșit nu este altceva decât o călătorie în sufletele noastre. Omul diferit este o proiecție, care întruchipează, prin nenumăratele sale înfățișări, toate fantasmale, prejudecățile, idealurile și iluziile, viciile și virtuțile fiecăruia dintre noi. Ceea ce suntem chemați să descoperim este, de fapt, spiritul uman”. (Lucian Boia, *Între înger și fiară. Mitul omului diferit din Antichitate până în zilele noastre*, 2004).

Fantasma, amintirea, visul, mitul, ficțiunea, etc, fac trimitere la imaginar. Putem vorbi de imaginarul unui individ, dar și de acela al unui popor, prin intermediul totalității operelor și credințelor sale. Fac parte din imaginar concepțiile științifice, literatura științifico-fantastică, credințele religioase, producțiile artistice creatoare de alte realități (pictură non-realistă, roman etc.), ficțiunile politice, stereotipurile și prejudecățile sociale etc.

Acest imaginar cultural constituie fundația pe care s-au construit identitățile naționale după prăbușirea dinastiilor. Impregnate de acest imaginar cultural sunt basmele, de exemplu, amulete identitare, acestea devin parte importantă a construirii identității naționale. Chiar în anul unirii Basarabiei cu România, avem prima culegere de „Povești basarabene” a lui Simion Teodorescu Kirileanu, pentru a susține și dovedi că românii de pe ambele maluri ale Prutului gândesc și simt la fel, susținând astfel reunirea lor spirituală și justetea unirii politico-administrative. Basmele ilustrează aspecte culturale, psihologice și morale ale celor care le povestesc, cât și norme sociale și așteptări, anumite perioade istorice, tradiția, creând o lume oarecum suprapusă realității. Ilustrează adevăruri fundamentale despre experiența umană, transmise astfel de la o generație la alta. Pline de morală, basmele arată ceea ce lipsește lumii și cum să acoperim acele lipsuri. Aflată mai bine de o sută de ani sub influența imperiului Țarist și aflată sub un continuu proces de denaționalizare, Basarabia și-a păstrat identitatea spirituală, mărturie stând „Poveștile basarabene” care ilustrează experiența umană, valorile morale, specifice basarabenilor, așteptările lor care coincideau cu cele ale românilor din alte regiuni, indiferent de granițele impuse. Existența lor arată că imaginația, spiritualitatea, modul de a gândi și de a simți nu pot fi îngrădite. Aceste basme reflectă sufletul românului basarabean cu însușirile lui caracteristice: bunătate, omenie, răbdare, modestie, legăturile sufletești între români, formarea conștiinței naționale bazate pe ideea de neam, limbă, credință.

Imaginarul este inseparabil de operele, mentale sau materializate, care servesc fiecărei conștiințe la construirea sensului vieții, a acțiunilor și experiențelor sale de gândire. În această privință, imaginile vizuale și de limbaj contribuie la îmbogățirea reprezentării despre lume (G. Bachelard, G. Durand) sau la elaborarea identității Eului (P. Ricoeur).

Valoarea sa nu constă doar în producțiile sale, ci și în ceea ce se face cu acestea. Imaginarul își pune amprenta asupra realității, putând fi modelat și resemnificat.

Imaginarul semnifică, mai curând, o „fantezie strunită”, structurată de un ansamblu de reprezentări referitoare la o realitate despre care oamenii știu că există, dar pe care nu au văzut-o sau nu o pot vedea.

După opinia lui Lucian Boia, istoria imaginarului poate fi definită ca o istorie a arhetipurilor. Acestea sunt constante sau tendințe esențiale ale spiritului uman, scheme de organizare și interpretare a datelor realității, a căror materie este istoric determinată, dar numai în acest cadru, al unor matrice care nu se modifică nicicând. Potrivit majorității opiniilor, există opt structuri arhetipale care par a se combina în toate tipurile de imaginar: *convingerea în existența unei alte realități, convingerea potrivit căreia corpul ființei umane, învelișul material, este dublat printr-un element imaterial și independent* numit „spirit”, „suflet”, „dublu” etc., *alteritatea, unitatea* sau aspirația de a supune toate diferențele unui principiu unic, *actualizarea originilor* sau permanența miturilor fondatoare, specifică tuturor comunităților de ieri și de astăzi, prin care trecutul este legat de prezent, conferind, astfel, oamenilor deopotrivă sentimentul identității și garanția perenității, *dorința de a descifra viitorul, dorința de a evada din condiția umană și din istorie* care, în ceea ce o privește, poate împrumuta fie forma “nostalgiei originilor”, fie a imaginării unui viitor purificat și a existenței în locuri fantastice sau utopice, *lupta și complementaritatea contrariilor*, care se regăsește, într-o formă sau alta, în toate culturile.

Având o semnificație universală, în sensul că sunt comune tuturor tipurilor de comunitate umană, indiferent de epocă istorică, arhetipurile nu sunt, în pofida stabilității care le caracterizează, structuri rigide. Dimpotrivă, ele se combină neconținut, conținutul lor adaptându-se mediului social în schimbare. Structurală fiind, istoria arhetipurilor este, în același timp, și dinamică. Omniprezența acestor structuri arhetipale, dinamismul lor și relația complexă pe care o întrețin cu realitatea .

În opinia lui Marcel Detienne „partea cea mai secretă a identității unei culturi este încredințată mitologiei sale” (cit. în Boia 2000:41)

Legat de imaginar, mitul, afirmă Lucian Boia, este o „povestire, reprezentare sau idee, care urmărește înțelegerea esenței fenomenelor cosmice și sociale în funcție de valorile intrinseci ale unei anumite comunități și în scopul asigurării coeziunii acesteia”. (Boia 2000:20) Mitul re-produce, pe cale narativă, o realitate originară, percepută ca fundamentală (mai mult: întemeietoare), pentru comunitatea în care apare, împlinind, în acest fel, anumite cerințe (sau așteptări) colective de ordin religios, moral, social și politic.

Altfel spus, el relatează cum a apărut o anumită realitate, indiferent de natura acesteia, legitimând-o simbolic în toate aspectele sale. Mitul apare mai ales ca un factor de mobilizare, care invită la acțiune. Într-o interpretare care îi aparține lui Lucian Boia, „mitul oferă o cheie, permițând accesul atât la un sistem de interpretare, cât și la un cod etic (un model de comportament). El este puternic integrator și simplificator, reducând diversitatea și complexitatea fenomenelor la o axă privilegiată de interpretare. El introduce în universul și în viața oamenilor un principiu de ordine” (L.Boia, Pentru o istorie a imaginarului, 2000:40) în conformitate cu necesitățile și idealurile unei societăți.

Miturile fondatoare participă la construcția „sinelui” colectiv. Ele asigură coeziunea comunitară. De aceea, reconstituirile narrative specifice miturilor sunt deosebit de grăitoare pentru amintirile, speranțele și proiectele de viitor ale unei comunități etnice sau naționale. Forța de sugestie a acestor mituri, în ipostaza lor de componente esențiale ale imaginarului cultural al unei comunități, arată cât de puternică este amprenta lor identitară.

Istoria se face și prin tradiție orală: mituri, legende, amintiri istorice, credințe, superstiții, transmise de-a lungul secolelor, ajung din urmă un întreg “folclor” contemporan, în care proliferază fantasmale și zvonurile. Acest folclor are, între altele, meritul de a dovedi că domeniul imaginarului nu este mai restrâns în societățile tehnologice decât în societățile tradiționale. În societățile profund tehnologizate și computerizate, documentele scrise sau orale sfârșesc prin a deveni imagine, fixă sau mișcătoare. Astfel, asistăm în prezent la o transpunere cinematografică a basmelor, celebrele producții cinematografice Disney, la o schimbare a poeziei basmului.

Astfel, dimensiunea „mitologică” a modelelor culturale a fost neobișnuit de pronunțată. Un alt factor identitar, extrem de puternic este memoria colectivă: „Ceea ce își amintește (sau vrea să-și amintească) o națiune din trecutul ei, modul cum își amintește ea de acest trecut, dar și ceea ce refuză

să-și amintească sunt, indiscutabil, operațiunile cele mai importante prin care se constituie această memorie comună. [...] De asemenea, după cum memoria individuală recurge, voit sau nu, la o strategie a amintirii, recuperând unele părți din trecut și preferând să „uite” altele, la fel și memoria colectivă, poate fi manipulată pentru a reține anumite fapte și a ignora altele.” (Revista „Caiete Silvine”, noiembrie 2015, Articol Dana Deac „ Petre Din, Spațiul românesc între secolele XVIII-XIX”.)

Cu referire la un alt factor identitar important, alteritatea, cităm: „principiu identitar fundamental, alteritatea definește legătura dintre Eu (Noi) și Ceilalți, regăsindu-se, astfel, în orice raport interuman și în orice discurs asupra ființei. Gradele alterității sunt diferite: de la diferența minimă, până la alteritatea radicală, care îl „împinge” pe Celălalt dincolo de limitele umanității, într-o zonă apropiată fie de animalitate, fie de divin... Într-un sens mai larg, alteritatea se referă la diferența dintre spații, peisaje și ființe, intrând în alcătuirea imaginarului geografic, biologic și social ca o componentă esențială.” (Articol: Imaginarul politic și formarea identităților europene, Suport curs Imaginarul politic, p.4)

Identitatea națională românească s-a construit prin raport la alteritate datorită spațiului geografic ocupat, românii au fost într-un permanent contact cu ceilalți: popoarele migratoare, stăpânirea otomană în Țara Românească și Moldova, cea maghiară în Transilvania, etc. au lăsat urme în imaginarul românilor. Alteritatea se manifestă nu doar prin raportarea românilor la străinii din afară, dar și față de cei considerați străini înăuntru: minoritățile naționale. Făcând un simbol din ospitalitatea lor, românii și-au păstrat suspiciunea față de străini.

Europa este expresia multiplelor națiuni care au dorit să-și afirme identitatea, al căror liant este dat de fragilitatea teritoriului, de stratificarea acestuia, imaginea frontierei fiind tema care revine obsesiv.

Antropologul britanic Benedict Anderson dă următoarea definiție națiunii : „comunitate politică imaginată și imaginată ca fiind atât intrinsec limitată, cât și suverană”. Este „*imaginată* – continuă autorul – pentru că nici membrii celei mai mici națiuni nu îi vor cunoaște niciodată pe cei mai mulți din compatrioții lor, nu-i vor întâlni și nici măcar nu vor auzi de ei, totuși, în mintea fiecăruia, trăiește imaginea comuniunii lor [...]. Națiunea este imaginată ca *limitată* deoarece chiar și cea mai mare dintre ele...are granițe finite, chiar dacă elastice, dincolo de care se află alte națiuni. Nici o națiune nu se imaginează a fi echivalentă cu omenirea.” (Benedict Anderson 2000:11).

România este o țară de frontieră a Europei, un spațiu de margine. Imaginarul românesc al frontierelor apare cât se poate de clar în lucrarea lui Octavian Goga, „Naționalism dezrobitor”, 1998, referitor la perioada de după unirea din 1918 : „ Am fost un neam plin de vlagă, puțini vor mai fi ca noi, care în veacul din urmă s-au scuturat de sărăcie și umilință. Ne-am omorât întotdeauna granițele. Ca prin niște chingi de fier în jurul unui trup dornic să crească, noi am fost strânși și la mijloc și la încheieturi. Granițele dor, granițeleucid. O graniță nouă pe suprafața unui popor a însemnat întotdeauna o moarte nouă... Uită-te la noi: în Principatele Dunărene granițele de odinioară însemnau otrava turco-grecescă, în Bucovina, zodia nemților, peste Prut zăpăceala moscovită, aici miasme ungurești. Bietul trup, ciungărit tot veacul al nouăsprezecelea, a zvâcnit la granițe ca la niște rane coapte cari vreau să spargă. Fiorii unității ardeau dedesubt și în măsura în care se deschideau punctele de graniță, pe spărtură, țâșnea dintr-o parte într-alta fluidul nevăzut și prindea rădăcini...așa s-a plămădit, de pildă unitatea noastră literară din ultimele decenii: unde se fac furișate pe spărturi de granițe...din nenorocire însă cursul otrăvirilor într-un organism e mult mai lung și mai primejdios. Piroanele s-au smuls, crucificatul s-a ridicat în picioare, dar veninul i-a rămas . Toate părțile alipite ale României de azi pătimesc înainte de urmele granițelor ca de o năprasnică boală de adolescență. După hora unirii pe care am jucat-o cu toții în egală frenezie, întorși pe la vetrele noastre, ne scutură pe fiecare frigurile de demult, visul din copilărie își face de cap...” (Octavian Goga, Naționalism dezrobitor, textul „ Granițele” , 1998: 273-274). Granițele, după cum prezintă textul sus menționat, lasă urme adânci la nivelul imaginarului devenind granițe lăuntrice, ale sufletelor.

Aparent, în contradicție, conceptele de identitate și alteritate se presupun reciproc. Conceptul de identitate este indisolubil legat de alteritate, considerată atât diferența cât și ca alteritate interioară. Raportul identitate – alteritate, concretizat în forma eu – ceilalți, este semnificativ pentru înțelegerea

diversității culturale. Construcția propriei identități, specifică fiecărui spațiu lingvistic și literar, se realizează prin impactul percepției alterității. Deschiderea spre alteritate presupune atât conștientizarea identității, cât și a identității în alteritate.

Cu alte cuvinte, nici identitatea, nici alteritatea nu ar putea exista în afara unui raport de comparație. În literatură, cele două concepte descriu relația dintre scriitor, ca producător al textului, și cititor, în calitatea sa de receptor al aceluiași text. Identitatea apare în societate ca un proces în permanentă construcție și reconstrucție care se raportează întotdeauna la celălalt: „succesul de care se bucură termenul de imaginar în epoca noastră postmodernă se explică fără îndoială și prin tendința de a face să dispară subiectul ca autor al reprezentărilor sale, în favoarea unor procese ludice cu texte, imagini, etc. care, prin acte combinatorii și deconstructive, generează la nesfârșit noi efecte de semnificație. În acest caz, procesele imaginarii trimit mai puțin la o activitate autopoietică și în mai mare măsură la un model aleatoriu și ludic de evenimente de limbaj și de imagini.” (Phantasma, Imaginarul, o categorie flexibilă, 2009.)

Identitatea are un caracter esențialmente dinamic și mobil, într-o permanentă construcție. După cum pe bună dreptate au observat sociologii, noi nu „avem” o identitate, ci ne autoidentificăm și suntem identificați fără încetare. Acest lucru se întâmplă, de cele mai multe ori, asimetric, adică în cadrul unui raport de putere dintre un individ sau un grup dominant și unul subordonat. În acest caz, identitatea, atribuită și asumată, are rolul de a legitima anumite relații dintre indivizi și grupuri, precum și o ordine socială. Privind unicitatea sau multiplicitatea identității, apartenența indivizilor la mai multe grupuri generează, simultan, mai multe identități, intersectate: de familie, grup, vârstă, dar și cetățenească, de profesiune, națională, etc.

În sens istoric și cultural, Europa există prin națiunile ei, fiind o unitate în diversitate și construind pe calea dialogului cultural o identitate adaptată actualității care își trage seva din pământul fertil al imaginarii culturale.

BIBLIOGRAPHY

Anderson, Benedict, *Comunități imaginate: Reflecții asupra originii și răspândirii naționalismului*, Editura Integral, București, 2000.

Boia, Lucian, *Două secole de mitologie națională*, Editura Humanitas, București, 1999.

Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarii*, Editura Humanitas, București, 2000.

Boia, Lucian, *Între înger și fiară. Mitul omului diferit din Antichitate până în zilele noastre*, Editura Humanitas, București, 2004.

Braga, Corin, *Concepte și metode în cercetarea imaginarii*, Editura Polirom, 2007.

Burgos, Jean, *Pentru o poetică a imaginarii*, Editura Univers, București, 1488.

Cioran, Emil, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București 1990.

Carter, Angela, *The Bloody Chamber: And Other Stories*, Penguin Books, 1990.

Charles, Taylor, *Les sources du moi. La formation de l'identité moderne*, Harvard University Press, 1989.

Deciu, Andreea, *Nostalgiiile identității*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

Goga, Octavian, *Naționalism Dezrobotor*, Editura Albatros, București, 1998.

Herder, Iohan Gottfried, *Outlines of a Philosophy of the History of Man*, Bergman Publishers, New York.

Lippmann, W. , *Public Opinion*, Harcourt Brace, New York, 1922.

Teodorescu-Kirileanu, Simion, *Povesti basarabene*, Editura Vestala, Bucuresti. 2014.

Wunenburger, Jean-Jacques, *Imaginarul*, Editura Dacia, Cluj, 2008.

European Commission - PRESS RELEASES - Press release - Speech ...
europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-165_en.htm?...en

Intercultural dialogue - European Commission
https://ec.europa.eu/culture/policy/.../intercultural-dialogue_...

The promotion and preservation of Europe's diverse culture and ...
web.cor.europa.eu/.../The-promotion-and-preservation-of-E...

Articole Caiete Silvane www.caietesilvane.ro/.../Petre-Din-Spatiul-romanesc-intre-secolele-XVIII-XIX.html

Imaginarul politic si formarea identitatilor europene - Centrul de Studii
www.cse.uaic.ro/_fisiere/Documentare/Suporturi_curs/II_Imaginarul_politic.pdf

Phantasma - Imaginarul,o categorie lexibilă,phantasma.lett.ubbcluj.ro/?p=3620